

مقدمه

سال‌هاست که بسیاری از کشورهای جهان به این حقیقت پی برده‌اند که برای بهبود و یا حفظ حداقل وضع اقتصادی موجود باید ابتکار به خرج دهند و درصدد یافتن راه‌های جدیدتری برآیند؛ تا ضمن رسیدن به اهداف کلان اقتصادی و اجتماعی، توسعه پایدار و بلندمدت خویش را نیز تضمین کنند. در این میان، صنعت گردشگری و جهان‌گردی می‌تواند عرصه‌ای موفق و پردرآمد برای توسعه و پیشرفت کشورها محسوب شود. توجه داشته باشیم، کشورهای هم‌جوار ما از این موضوع غافل نبوده و از این طریق منابع مالی کلانی وارد کشورشان کرده‌اند. در شرایط کنونی اقتصاد جهانی، بسیاری از کشورهای جهان از این صنعت به عنوان اهرمی برای توسعه اقتصادی خود بهره می‌گیرند و از مزایای بالقوه این صنعت در جهت اهداف اقتصادی خویش استفاده بهینه‌ای می‌کنند. به‌علاوه، با استفاده از ابزارهای نوین تبلیغاتی، جاذبه‌های گردشگری خویش را به مخاطبان داخلی و خارجی عرضه و با تمهیدات بسیار مناسب از این صنعت بسیار مهم بهره‌های ارزنده‌ای کسب می‌کنند.

به هر صورت، برخی از مهم‌ترین مزایای گردشگری عبارت‌اند از:
● ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، احداث هتل و...؛

چکیده

امروزه صنعت گردشگری یکی از مقوله‌های مطرح در امر برنامه‌ریزی در جوامع محسوب می‌شود که به دلیل جنبه‌های گوناگون زیارتی، سیاحتی، علمی و... مورد توجه برنامه‌ریزان است. این صنعت هم‌چنین یکی از راه‌های مهم تأمین درآمد و اشتغال‌زایی به‌شمار می‌رود. شهر زنوز با دارا بودن شرایط مساعد و پدیده‌های جذب گردشگر، و علی‌رغم معرفی آن به‌عنوان نگین آذربایجان، تاکنون نتوانسته است در توسعه این صنعت نقشی ایفا کند. امید است با فراهم آوردن امکانات مناسب دیگر، موانع و تنگناهای گردشگری در این شهر برطرف شوند و هم‌چنان که از نظر علمی و فرهنگی رشد داشته است، از نظر این پدیده نیز رشد چشم‌گیری داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: صنعت گردشگری، زنوز، جاذبه‌های گردشگری، قیزیل

کورپی، دشت ماهار

گردشگری در

فرشاد خلیلی زنوزی

قابلیت‌ها و توانمندیه‌های طبیعی و فرهنگی گردشگری در شهر زنوز

جغرافیا و گردشگری در ایران

معنی ناحیه و منطقه است و «وز» به معنی ناحیه خداوند است. از این رو، زنوز به معنی قطعه‌ای از بهشت است [زنوزی، بی تا].

تصویر ۱. موقعیت زنوز روی نقشه

روش تحقیق

زنوز شهری زیبا و باصفاست که افراد بسیاری آن را ستوده‌اند. آب و هوای معتدل و لطیف آن باعث پرورش بهترین نوع سیب در ایران می‌شود. زنوز را می‌توان شهر دو بهاره نیز تعریف کرد یکی موقع بهار و دیگری پاییز وقت چیدن سیب‌هاست (تصویر ۲).

معروف‌ترین و باصفاترین بخش زنوز روستای «زنوزق» است که در منطقه کوهستانی و مرتفعی بنا شده و در مشرق زنوز و در ۲۶ کیلومتری مرند قرار گرفته است [عزیزیان، بی تا]. شهر زنوز را به علت داشتن موقعیت مناسب و پدیده‌ها و شرایط حاکم بر منطقه، واقعاً می‌توان به قطعه‌ای از بهشت تشبیه کرد. از همین رو در سال‌های اخیر به‌عنوان شهر فرهنگی و تاریخی و گردشگری معرفی شده است. روستای «زنوزق» نیز که به عنوان ماسوله آذربایجان نام گرفته است (تصویر ۳)، در شمال شهر زنوز قرار دارد.

- افزایش درآمد و بالا رفتن سطح زندگی در سایه آن چه گردشگران برای اقامت، خوراک و... می‌پردازند؛
- مطرح شدن جوامع و مناطق و ایجاد فرصت برای توسعه منطقه‌ای و کشوری؛
- بهبود ساختارهای زیربنایی ناشی از رشد و توسعه اقتصادی؛
- توسعه صنایع دستی و محلی با توجه به وجود معادن کوئولن و کانی‌های دیگر در محل؛

- افزایش منابع مالی برای حفظ آثار؛
- افزایش مالیات‌ها و درآمدهای دولت.

در این مقاله، شهر فرهنگی، زنوز، واقع در استان آذربایجان شرقی از حیث قابلیت‌ها و جذابیت‌های گردشگری مورد مطالعه قرار گرفته است.

موقعیت جغرافیایی زنوز

شهر زنوز کوهستانی‌ترین منطقه شهری در شهرستان مرند از استان آذربایجان شرقی است که ارتفاعش از سطح دریا به ۱۷۰۰ متر می‌رسد. زنوز در حد فاصل ۴۵ درجه و ۴۹ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و در حدفاصل ۳۸ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. اختلاف ساعتش با تهران ۲۲ دقیقه و ۲۰ ثانیه است و در ۲۵ کیلومتری شمال مرند واقع شده است. «زون» در ترکی آذربایجان به

زنوز

تصویر ۴. قیزیل کورپی (پل طلایی)

تصویر ۲. محصول سیب زنوز

تصویر ۵. استخر باغ امینی زنوز

تصویر ۳. روستای زنوزق (ماسوله آذربایجان)

دره زنوز بین دره ارس و دشت مرند در امتداد شرقی- غربی قرار گرفته است و کوه سلطان سنجر با ارتفاع ۳۱۶۸ متر در شرق زنوز قرار دارد. برابر تحقیقات **هوبرت ریبن**، زمین شناس فرانسوی، زمین های این سرزمین از سنگ هایی تشکیل شده اند که سن آنها از دونین تا دوران چهارم است.

در ادامه، برخی مناطق گردشگری و جاذبه های دیدنی شهر زنوز را معرفی می کنیم.

قیزیل کورپی (پل طلایی)

این پل قدیمی و مشهور زنوز، زمانی که وسایل نقلیه امروزی وجود نداشته اند ساخته شده و مخصوص عبور انسان و حیوانات است (تصویر ۴). پل دارای پایه های صخره ای است که از دل زمین سر بر آورده اند. به همین دلیل سیل های معمول قادر به تخریب آن نیست.

تاریخ و فرهنگ زنوز

در خصوص فرهنگ و تاریخ زنوز می توان به زمان های بسیار قدیم اشاره کرد. زمانی زنوز بیش از هفت هزار خانوار و ۴۰ هزار نفر جمعیت داشت. در لغت نامه دهخدا آمده است: «زنوز یکی از بخش های سه گانه مرند است که در شمال شهرستان مرند قرار گرفته است و...» شاخص ترین

محصول این محل سیب است و پس از آن زردآلو، گردو و گلابی. پراکنده شدن جمعیت زنوز علل گوناگون دارد که اولین آنها تحصیل و درس خواندن است. زنوزی ها همواره اهل درس و مکتب و مدرسه بوده اند و برای کسب علم به مناطق گوناگون مهاجرت کرده اند. علماء، روحانیون و مبارزین نامی و نامداری از این خطه سر بر آورده اند که می توان به **آیت الله فانی زنوزی** (جد والده مقام معظم رهبری «مدظله العالی») صاحب کتاب «ریاض الجنه» که آرامگاهش در زنوز است، **آیت الله مدرس زنوزی**، **ملاعباس افتخاری زنوزی** و **میرزا غفار خان زنوزی** اشاره کرد [اعالم پور رجبی، بی تا: ۸۰].

شایان ذکر است، دومین مدرسه استان آذربایجان شرقی بعد از تبریز در شهر زنوز تأسیس شد. تاریخ تأسیس شهرداری زنوز نیز هم زمان با

تصویر ۷. سد زنوز چای

تصویر ۶. طبیعت بکر و دشت ماهار زنوز

باغات میوه مؤثر باشد. این سد اولین سد مشارکتی مردم با دولت در زمینه احداث سد در سطح کشور است.

شهر زنوز یکی از بزرگ‌ترین منابع کانی کائولن دنیاست. در قسمت جنوب آن، روزانه چندین ده تن کائولن از معدن بهره‌برداری و به مناطق گوناگون کشور انتقال می‌یابد. اگر کارخانه کائولن مرند در زنوز احداث می‌شد که واقعاً هم حق زنوز بود به رشد شکوفایی بیشتر زنوز می‌انجامید. تا چندی پیش زنوز به علت واقع شدن در بن‌بست و عدم مسیرهای منتهی به شهرهای دیگر پیشرفت کمی داشت، اما در چند سال اخیر با روی کار آمدن دوره دوم شورای اسلامی شهر و انجام فعالیت‌های چشم‌گیر توسط آن و تبدیل منطقه به منطقه گردشگری، امید می‌رود که وضع منطقه از نظر اقتصادی و اجتماعی بهتر شود و افزایش سرمایه در منطقه، افزایش کارایی و سرمایه مردم را در پی داشته باشد.

منابع

۱. توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران - بهمن کارگر - سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح - ۱۳۸۶
۲. اصول برنامه‌ریزی‌های توسعه پایدار گردشگری سازمان شهرداری و دهیاری‌های کشور، ۱۳۸۳.
۳. جولیا شارپلی، ریچارد، گردشگری روستایی، فاطمه نصیری - تهران، ۱۳۸۰.
۴. سفرنامه پیترو ودلا واله، ص ۴۱۷.
۵. سایت گردشگری خیرگزاری میراث فرهنگی.
۶. سایت شورای جهانگردی و توریسم سازمان میراث فرهنگی کشور.
۷. طرح جامع گردشگری زنوز، شهرداری زنوز، بهار ۱۳۸۴.
۸. زنوزی، هوشنگ، تاریخ مرند.
۹. دفتر جهاد کشاورزی زنوز.
۱۰. شهیدی زنوزی، میر ابراهیم، زنوز، ۱۳۷۶.
۱۱. عالم‌پور جیبی، مسعود، سیمای تاریخی فرهنگی مرند و جلفا، تبریز، ص ۸۰ مصور، ۱۳۸۱.
۱۲. عزیزیان، حسن، تاریخ مرند، ۱۳۸۷.
۱۳. زنوزی، میرزا محمدحسین، ریاض‌الجنه، متخلص به فانی.
۱۴. سایت گردشگری خیرگزاری میراث فرهنگی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.
۱۵. سایت شورای جهانگردی و توریسم.
۱۶. هفته‌نامه آوای میشو مرند.

17. www.chntollrism.net

18. www.wttc.org

شهرداری کرج، در یک‌روز و یک سال (۱۳۳۲ شمسی) است. اما شهر زنوز به علت عدم قرارگیری در منطقه‌ای پر رفت و آمد از رشد مطلوبی برخوردار نشده است.

دامجی قیه‌سی

دامجی قیه‌سی در شمال شهر زنوز و در جوار «پیر دره» یا «شیخ فخرالدین» قرار دارد و از طبیعتی واقعاً بکر و دنج برخوردار است. در این محل، آب‌ها از دل طبیعت به محل‌هایی کاسه‌مانند و کاملاً طبیعی می‌ریزند. طبیعتی دیگر نیز از همین نمونه در باغ امینی زنوز (تصویر ۵) وجود دارد. با این تفاوت که آب‌های باغ امینی به محلی استخرمانند می‌ریزند که با آن باغ را آبیاری می‌کنند. آبی است کاملاً طبیعی و به‌دور از هرگونه آلودگی. در زمان‌های قدیم، شهر زنوز ۳۶۰ چشمه جوشان داشته است که تمامی آن‌ها به سمت قبله سرازیر بودند و در سال‌های اخیر به علت خشک‌سالی تعداد زیادی از آن‌ها خشک شده‌اند.

دشت ماهار

از دیگر مناطق گردشگری زنوز دشت ماهار است (تصویر ۶). در اواسط فصل بهار، باز شدن گل‌ها در این دشت، طراوت خاصی به منطقه می‌بخشد و دیده‌هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کند.

دیگر مناطق گردشگری

از دیگر مناطق گردشگری زنوز امام‌زاده‌ها، آرامگاه‌ها و مقبره‌های متعدد است که به آرامگاه فانی و شیخ فخرالدین اشاره شد. از دیگر زیارتگاه‌های زنوز می‌توان به بنای آرامگاه یونس پیغمبر (مربوط به سال ۱۱۳۵ قمری) سید حسن آقا (سید هاشم) و زیارتگاه سلطان سنجر که در همان کوه‌های شرقی زنوز واقع است، اشاره کرد.

از دیگر جاذبه‌های گردشگری این منطقه سد زنوز چای (تصویر ۷) است که طی سال‌های اخیر به بهره‌برداری رسیده است و برای آبیاری مورد استفاده قرار می‌گیرد و می‌تواند در روند گسترش فضای سبز و